

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvintum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Caput Primum. Ex Pœnitentia a Theodori.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74544](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74544)

Rob. super prædicta Ecclesia silentium imponatis: alioquin partibus convocatis, audiatis causam, & ap. rem. sine debito terminetis. Datum Lateran. XIII. Kal. Nov.

NOTÆ.

I. ^a **[Dem]** Ita legitur in quarta collectione, sub hoc titulo cap. 2. & reperitur textus hic in lib. 1. epist. Innoc. epist. 400, ex quo registro literam huius textus restituo. Casus præsentis textus contigit in Anglia, ubi extat Monasterium S. Crucis de Balthan constructum ab Haroldo Rege An-

glorum, ut referunt Mattheus Paris in *Villelmo I.* continuator Bedæ lib. 3. cap. 13.

b *Rasuras.* Quæ attendi debent, præcipue extent in loco suspecto, iuxta tradita in cap. 6. de fide instrum.

c *Renunciandum.* Ut probavi latè in cap. si diligenti, de foro compet.

TITULUS XXI.

De fortilegis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Pœnitentiâ^a Theodori.

N b tabulis, vel in codicibus sorte c futura non sunt requirenda, aut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas in aliquibus rebus observare. Quod si fecerit, xl. dies pœniteat.

NOTÆ.

I. ^a **Theodori.** Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 1. & in Pœnitentiâ Romano tit. 6. cap. 7. ita textus hic habetur *In tabulis, vel in codicibus sorte futura non sunt requirenda, ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas in aliquibus rebus observare. Quod si fecerit XL. dies pœniteat.* Et cap. 20. ita habetur: *Requisisti sortes in codicibus, vel in tabulis, ut plures solent, qui in Psalteriis, & in Evangeliiis, vel in aliis huiusmodi rebus sortiri præsumunt: Si fecisti, decem dies pœniteas.* Quæ verba etiam refert Burchardus lib. 19. *Decreti*: & retinendo illa verba 40. dies pœniteas. Papiensis in 1. collect. sub hoc tit. cap. 2. De hoc Pœnitentiâ Theodori, & ejus antiquitate egi in cap. 3. de furtis.

2. ^b **Tabulis.** In talibus, legitur hac in sexta collectione, sed utrobique malè; & legendum esse in taleis, observavit Cironius lib. 1. observ. cap. 3. taleæ enim sunt sectiones lignorum, vel prælegmina, teste Varrone lib. 1. de re rustica. Vnde Nonius Marcel. cap. 8. dici ait rustico vocabulo *intertaleare*, id est dividere, vel excidere ramum ex utraque parte aequaliter præcisum. Unde quia in his furculis, & ramis sortes inquirebantur, ideo rectius legendum est, *in taleis*. Morem hunc sortes inquirendi expressit Tacitus de morib. Germanorum, his verbis: *Sortium consuetudo*

simplex. Virgam fructifera arbori decissim in furculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem cemerè, ac fortuito spargunt: mox si publicè consulatur, sacerdos civitatis? sua privatim ipse paterfamilias precatus Deos, oculumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundam impressam ante notam interpretatur. Similem Sinarum divinationem describit Ioannes Mendoza Episcopus Liparenis lib. 2. *Histor. Sinarum*, cap. 4. Philippinensium Ignatius cap. 8. *Inventarij*.

c **Futura.** Furta legitur in hac sexta collectione, sed malè; nam per has sortes Sanctorum in codicibus, & libris sacris non furta inquirebantur, sed futura requirebantur: quæ lectura suaderet ex verbis sequentibus, ibi: *Nec divinationes aliquas.* Facit canon 4. Concilij Aquiligran. celebrati tempore Caroli Magni, prout habetur tom. 17. Concilior. pag. 45. ibi: *De codicibus, vel tabulis requirendum, & ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas observare.*

d **Quadragesima dies.** De hac pœnitentiâ, & ejus forma egi in cap. accusasti, de accus.

COMMENTARIUM.

EX hoc canone prout jacet in Pœnitentiâ, sequens deducitur assertio: *Sortes in libris, vel Conclutaleis profanuris sciendis non sunt faciendæ.* Pro hoc tractabant textus in cap. qui divinationes 2. cap. non dicitur licet

liceat 7. cap. aliquanti 6. cap. sortes. 7. cap. si quis clericus 9. 26. quest. 5. D. Augustinus epist. 119. Qui de paginis Evangelii sortes legunt, etsi operandum est, ut hoc potius faciant, quam ut demonia consulenda concurrant; tamen etiam ipsamibi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad hujus vite vanitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere. Concil. Altissiod. can. 4. ibi: Non liceat ad sortilegos, vel auguria respicere, nec ad characteres, nec ad sortes, quas Sanctorum vocant, vel quas de ligno, aut pane faciunt, aspicere; sed quacunq; homo facere vult, omnia in nomine Domini faciat. Narbon. can. 14. Veneticum sub Leone I. can. 1. Ac ne sortasse id videatur omissum, quod maxime fidem catholica religionis infestat, quod aliquanti clericis student Auguriis, & sub nomine consilii religionis, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunq; scripturarum inspectione futura promittunt, in hoc quicunq; clericus detectus fuerit vel consilium, vel docere ab Ecclesia habeatur extraneus. Concil. Agath. can. 42. & 68. Aurelian. 1. can. 32. Brachar. 1. anathematismo 9. & 10. Tolet. 4. can. 29. Nicolaus I. ad consulta Bulgar. can. 77. ibi: Refertis, quod Gracorum quibusdam codicem accipientibus in manibus clausum, unus ex eis accipiens parvissimam particulam ligni, hanc intra ipsum codicem condat; & si undecunq; aliqua vertitur ambiguitas, per hoc affirmant scire posse, quod cupiunt: vos vero consulistis, si sit obtinendum, an respuendum? Utique respuendum est: scriptum est enim: Beatus vir, cuius est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates; & insanas falsas. Veneticum cap. 16. Raphael à Torre in 2. 2. quest. 9. sect. 8. dist. 3. dub. 4. Theophilus tom. 15. in Heter. spir. p. 2. part. 4. quæ & alia juris decreta congesterunt Anton. Augustin. in epit. jur. lib. 34. tit. 5. Basilus Legion. quest. 2. scholast. in dicto can. 4. Concil. Altissiod. Illustrant ultra congestos à Barbola in present. Hunnius in encyclop. juris can. tit. 7. Corvinus lib. 4. aphor. tit. 29. Petrus Gregor. lib. 4. part. tit. 12. & de elect. cap. 3. & de Republ. lib. 13. cap. 17. cum duobus sequent. Simon Majolus dier. canicular. verbo Vaticinia. Azor. lib. 9. institut. cap. 20. cum sequent. Balsamon in can. 61. 6. Synodi, Antonius Sylvius Clarus lib. 2. de legibus, cap. 1. Aloix ad vitam Sanct. Abruci, tom. 2. cap. 13. Mancinus de triplici jur. collat. cap. 122. & 124. Victoria in relect. de arte magica, Thomas Delbene 2. part. de offic. Inquisit. dub. 25. sect. 5. Novus Notator P. Blesensis epist. 30.

5. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione. Nam quod à sanctis, & piissimis viris factum legitimus, improbare non debemus: sed sancti, & pij viri sæpius futura spectabant, & deducebant ex librorum sortibus, ut de se fateatur Divus Augustinus lib. 8. confessio. cap. 13. & de Divo Francisco narrat D. Bonavent. vita illius cap. 13. è quo D. Antonin. 3. part. summe histor. tit. 24. §. 7. sed captum, & mutilatè desumpsit; sed ille his verbis: Immissum est ejus menti per divinum oraculum, quod in apertione libri evangelici aperiretur ei à Christo, quid Deo in ipso, & de ipso maxime foret acceptum. Oratione itaque cum multa devotione premissa sacrum Evan-

geliorum librum de altari sumptum in sancta Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum utique Deo devotum, & sanctum. Sanè cum in utraque libri apertione semper passio Domini occurreret, intellexit vir Deo plenus, quod sicut Christum fuerat imitatus in actionibus vita, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus, & doloribus passionis, antequam ex hoc mundo transiret, &c. Alia piorum virorum exempla dabimus infra. Ergo non rectè in præsentem asseritur, sorte inquirere futura in libris, & codicibus illicitum esse. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam fors consultoria licita est, quando vallatur necessitate, ac debita reverentiâ, ut infra dicemus in cap. final. & tamen ordinatur ad cognoscendum quid in futurum agendum sit: ergo fors divinatoria per librum licita est, quamvis ordinetur ad futura prænoscentia. Secundò fulcitur eadem difficultas, quia quod non est malum ab intrinseco, & secundum se, aliquando, & cum aliquibus circumstantiis potest reddi licitum: sed sortes divinatoriæ non secundum se, & ab intrinseco sunt malæ: ergo cum aliquibus circumstantiis poterunt licite exerceri. Major patet, minor autem probatur: tum quia in lege veteri fuerunt licitæ, & ex lege ceremoniali Dei in populo permittæ, & approbatæ, ut in sororibus Jonathæ, Achoris, & Jonæ, quas nedum divinatorias, sed simul consultorias fuisse, post Liram probat Ribera super Ionam cap. 1. Inter duos hircos, quorum unus erat immolandum, alter in desertum allegandus, fors mittebatur, Levit. c. 16. Terra promissionis sorte divisa est inter Israëlitas. Numer. cap. 25. Sacerdotalia munera forte obtingebant, lib. 1. Paralip. cap. 24. ideoque narrat D. Lucas, sorte obtigisse, ut Zacharias Joannis pater thura Deo intra Sanctuarium succenderit: & Aaron forte ad sacerdotium aliis prælatus est, sic Deo jubente Numer. cap. 17. Tum denique quia sortitio divinatoria potest aliquando fieri, non divinativè, id est non usurpando, quod divinum est, sed suscipiendo quod est divinum, id est cognitionem futurorum ex Dei revelatione inquitendo, & recipiendo. In hoc autem non esse malitiam divinationis, probat Div. Thomas 2. 2. quest. 95. art. 1. alioquin cuncti Prophetæ in ulu Prophetiæ peccassent, siquidem futurorum cognitionem ex Dei revelatione susceperunt. Igitur non semper uti sortibus divinatoriis illicitum est. Tandem fulcitur hæc difficultas ex eo, nam etsi daremus divinationem per sortem malam esse, non inde sequitur continere speciem sortilegit, seu superstitionis, sed tantum vitii curiositatis, ut docet Div. Thomas 2. 2. quest. 167. art. 1. asserens committi vitium curiositatis ex ipsa inordinatione appetitus sciendi veritatem, in quantum aliquis studet addiscere ab eo, à quo non licet; sicut illi, qui à demonibus aliqua futura perquirunt, quæ est superstitiosa curiositas; quod probat ex D. Augustino in libro de vera & falsa religione, cap. 4. ibi: Nescio an Philosophi impedirentur à fide curiositatis vitio in procurandis demonibus. Et dicit. qu. 95. art. 2. in solut. ad 1. exponens idem Augustini testimonium, ait quod divinatio pertinet ad curiositatem, quantum ad finem intentum, qui est præcognitio futurorum; sed pertinet ad superstitionem quantum ad modum operationis. Atqui humani actus sumunt speciem

à fine, teste eodem Angelico Doctore 1. 2. *quest. 1. art. 3.* ergo hujusmodi divinatione per sortitionem, non superstitionis, sed curiositatis species est.

6.
De sortilegiis.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, sortilegium in genere omnem divinationis, impietatis, vanitatisque magicæ speciem comprehendere, *cap. si per sortiarias 33 quest. 1. Petrus Greg. lib. 34. syntag. cap. 7. Sanchez. lib. 2. moral. cap. 28.* Sed proptiè & triè sortilegi dicti sunt à fortibus; cum sit divinatio, per sortem; indeque sortilegus dicitur, qui per sortes futura prænuñciat, aut qui per sortem aliquid eligit, ut Horatius inquit *de arte poetica*: Et divina futura sortilegis non discrepuit sententia Delphis. Fiebat autem olim multis modis sortitio, ut ait Cicero *lib. 2. de divinatio. ibi, Quid enim fors est? idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod thessuras: quibus in rebus temeritas, & casus, non ratio, & consilium valuit.* Ea enim semper fuit hominum infamia, ut suarum rerum eventum ex vanissimis superstitionibus præcognoscere frustra conarentur. Dementia sanè non aliunde profecta, quam ex veteri illa, innataque aviditate sciendi bonum, & malum, quæ primò hominem ex supremo felicitatis gradu miserè deiecit. Eoque major, & gravior, quod cum argumenta suppeterent, quibus ea vanitas, quàm ridenda est, convinceretur, nec numero pauca, nec intellectu difficilia, ad eò sese humana mens tenebris involvit, ut cum sæpius mendacia deprehenderet, sæpius eidem scopulo, non sine miseranda strage illideretur. Hei quot monstra excogitavit, aut dæmonis astu conficta suscepit, & coluit velut divina oracula vetustas delusa! cum eximius eorum Poëta dixerit.

Heu vatuum ignare mentes!

Hinc divinatio per terram, Geomantia dicta; per aquam, hydromantia; per aërem, aëromantia; per ignem Pyromantia, *cap. igitur genus 26. quest. 3. cap. nec mirum 26. quest. 5.* tandem cleromantia, quæ est divinatio per sortes, de quibus fusè egerunt Delrius *disquisit. magicar. 2. p. ferè per tot. Petrus Gregor. lib. 54. syntag. cap. 1. num. 11. Torreblanca de mag. cap. 22.*

7.
De sortibus sanctorum

Sed ut ad sortes, quas veteres fideles vocabant Sanctorum, vel Apostolorum perveniamus, in quibus ex Scripturarum inspectione futura prænoscebant, sciendum est, apud Gentiles fuisse sortes, quas Virgilianas vocabant; nam aperto Virgilii, vel Homerii codice, versus, qui primi visui occurrissent, in oraculi omen assumebantur. Meminit harum sortium Aelius Spartianus in Adriano: *Cum sollicitus, inquit, de Imperatoris erga se judicio Virgilianas sortes consuleret, incidit in hunc locum.*

*Quis procul? Ille autem ramis insignis olivæ
Sacra ferens? Nosco crines incanaque menta
Romani Regis, primus qui legibus urbem
Fundavit, curribus parvis, & paupere terra
Missus in Imperium magnum.*

Et cum Severus Alexander Virgilianas sortes consuleret, incidit in illa verba:

*Tu regere imperio populos Romane memento.
Sic sorte mortis suæ diem conjecit. Sic Claudius
Macrinus, Gordianus Junior, & alii Imperato-*

res tempus Regni, vel vitæ agnoverunt, ut referunt Suetonius in Tiberio, Lampridius in Alex. Lippius *lib. 2. elect. cap. 12.* Huic vanitati Gentilium successit apud Christianos apertio veteris, aut novi Testamenti, quam vocabant sortes Apostolorum, vel Sanctorum; & ad libri sacri apertionem, vel ad sacre lectionis audicionem ex sententia inibi occurrente vaticinium captabant. Hac sortitione usi fuerunt Heraclius Imperator apud Cedrenum; & Romanus Diogenes apud Cuspinianum; Andronicus senior apud Gregoriam *lib. 8.* Chramnus filius Regis Francorum apud Gregorium Turon. *lib. 4. histor. cap. 16. ibi: Postis tribus libris super altare, idest Prophetarum, Apostoli, atque Evangeliorum, oraverunt ad Dominum, ut quid eveniret, ostenderet. Aperto igitur primo omnium Prophetarum libro, reperiunt ex Isaia cap. 5. Ausferam maceriam ejus, & erit in direptionem.* Omnia exactè adimpleta sunt, & sublequuto effectu est comprobatum, non tam fortuitum, quam divinitus provisum. Similia de Clodoveo refert ipse Gregor. Turon. *lib. 2. cap. 27.* & ex apertione libri Evangeliorum facta ad agnoscendam divinam voluntatem, plures didicisse à Deo vocari ad perfectiorem vitam, constat ex exemplis sancti Danielis Stylitæ apud Methaphrastem: sancti Huberti Leodienfis Præfulis apud Surium *tom. 6.* Theodori Alex. apud eundem Surium *tom. 6.* & apud Rupertum in *vita sancti Heriberti, cap. 9.* & interdum non aperto ullo libro ingredientibus in Ecclesia observabant, an verba, quæ legebantur, essent congruentia eorum cogitationi, ut inde vaticinium, seu omen sumerent. Plura de his sortibus Sanctorum cumularunt Theoph Raynaud. *tom. 15. in Heteroel. sacr. punct. 4. ad fin. fol. 277. I. Dartis in 5. dist. fol. 104. & in 26. quest. 1. Christ. Lup. ad can. 8. Synodi, cap. 4. fol. 1459.*

Verùm quia in hac sortitione Ecclesiæ Patres superstitionem aliquam adesse agnoverunt, sæpius talem vanitatem pullulantem resecare curarunt: in Concil. Agath. relato in *cap. aliquanti 26. quest. 5.* Venetico *cap. 16.* Antistiodor. *can. 4.* & aliis suprâ relatis pro illustratione conclusionis; & magna cum ratione desumpta ex ipsa definitione divinationis, quæ teste D. Thoma 2. 2. *quest. 99. artic. 1.* nihil aliud est, quàm usurpare modo indebito prænuñciationem futurorum eventuum, quod est proprium Dei, juxta illud *Elaiæ cap. 42. Annunciata que ventura sunt, & sciemus quia Dii estis vos.* Ac proinde est grave peccatum, quia teste D. Hieronymo *super Micheam cap. 3.* divinatio semper in malam partem accipitur: & *artic. 2.* subdit idem Angelicus Præceptor, hujusmodi peccatum divinationis esse speciem superstitionis, utpote per illam assumit homo auxilium demonum ad aliquid cognoscendum, saltem tacitè eos invocando, quatenus dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate. Quicquid autem procedit ex pacto, seu societate demonum, supersticiosum est, teste Divo Augustino *lib. 2. de doctrina Christ. cap. 20.* Unde Divus Clemens *lib. 7. constitut. Apostol. cap. 7.* dum prohibet hoc genus sortium, ait: *Ducit enim hoc studium ad idololatriam.* Et involvi his actibus idololatriam, testantur Tertullianus *lib. de idololatr. cap. 9.* Lactant. Firm. *lib. 2. divin. institut. cap. 17.*

cap 17. Ideo ergo tam acriter Patres Ecclesie increparunt, & improbarunt huiusmodi divinatorias artes. Norunt enim quam facile his studiis adductus animus (ea visinlita est animis nostris, aliquid semper novi faciendi, & cognoscendi) à vera religione abalienetur, & in fallam declinet. Accedit, nam semper superstitiosum est futurum velle prænoscere, unde prænosci non potest: sed futurorum prænortio non potest haberi à libris, & codicibus: ergo talis divinatio per sortes superstitiosa est. Unde rectè in præfenti textu pœnitentia quadraginta dierum iungitur illis, qui iis vanitatibus dediti sorte futura requirere in taleis, seu codicibus ausi fuerint.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ex factis sancti Augustini, & Francisci, necnon aliorum piorum virorum, quorum exempla supra etiam retuli. Nam dicendum est, sanctos illos Spiritus sancti instinctu, & speciali Dei monitione operatos fuisse, ut referunt D. Augustinus, & Bonaventura *locis supra citatis*. Dum autem intervenit divina monitio, sive revelatio, hæc sola sufficit ad honestandum usum sortitionis consultoriae, illaque sola præcedente, nihil timendum, accusandumve est. Principes verò, qui hoc sortitionis genere usi fuerunt, à vicio vanitatis non excusamus, nisi eos bona fides, & ignorantia invincibilis excuset, ut excusatur Theodora Alexandrina, eo quod nondum erat satis catechizata in doctrina catholice fidei. Et generaliter ad hoc ut usus fortis consultoriae licitus sit, duæ desiderantur conditiones. Prima, ut quis id faciat debita cum reverentia, precibus ad Deum devotè fuis. Secunda, ut gravi necessitate compulsus ad consilium capiendum in spirituali negotio id faciat, ubi latè probat Araujo in *q. moral. de statu civili, disp. 3. §. 5*. In præfenti autem agimus de usu fortis consultoriae, sed divinatoriae, quæ nunquam licita esse potest. Nec tunc obstat primum augmentum ipsius difficultatis, deductum ex usu fortis consultoriae: nam magnum discrimen versatur inter usum illius sortitionis, & usum fortis divinatoriae: nam sortitio consultoria per se primò non ordinatur ad cognoscendum, quid in futurum contingat; sed solum ad tollendas dubitationes plerumque occurrentes in progressu humanæ vitæ, quæ hominum industria, & consilio decerni non valent; & tunc licitè homines implorant divinum auxilium per sortes consultorias, ut per eas Deus dignetur indicare, quid sit aut agendum, aut vitandum. Sors verò divinatoria per se primò ordinatur ad futura prænoscenda, sive occulta dependentia à libero arbitrio, quorum cognitio solus Dei est propria: & ita meritò improbat ab Ecclesia. Nec obstat secundum augmentum dubitandi rationis deductum ex eo, quod sortitio divinatoria non sit intrinsecè mala; siquidem in lege veteri permittebatur. Nam respondeo, sortem divinatoriam dupliciter fieri posse. Primò si fiat divinativè, hoc est cum indebita usurpatione divinæ cognitionis, sive inquirendo prænotionem futuri, unde prænosci non potest; & tunc certum est, talem sortem esse intrinsecè malam, cum contineat sortilegii, & superstitiosis peccatum. Secundò fieri potest non divinativè, sed inquirendo à Deo, & ejus revelatione prænotionem futuri; & tunc verum est, talem sortem non esse intrinsecè malam, ut scitè advertit Cajetanus *dist. quest. 95. art. 3*, & hoc modo in lege veteri sortes exercebantur,

DD. Gonzal. in *Decretal. Tom. V.*

non divinativè, sed inquirendo à Deo, & ejus revelatione, quæ futura prænoscere opus erat; quod jam in lege gratiæ non licet. Discrimen assignat Angelicus Doctor *dist. quest. 95. art. 2. ad 3*, dicens, quod in nova lege mentes hominum arcantur à temporalium rerum sollicitudine; & ideo non est in nova lege institutum aliquid medium, aut caremonia ad præcognitionem futurorum eventuum de rebus temporalibus. In veteri autem lege, quæ innitebatur promissionibus bonorum terrenorum, erant instituti quidam modi consultandi Deum de futuris ad religionem pertinentibus. Nec tandem obstat ultimum augmentum, cui responderetur, non esse inconveniens eundem actum humanum, servatà physicà identitate, vestiri duabus malitiis moralibus, sicque actus hic sortitionis divinatoriae ex fine erit curiositatis, ex modo autem, hoc est cultus indebiti, exhibiti demoni, ut magistro, vel instructori, explicitè, vel tacitè invocato, erit superstitiosis malitià vestitus, sicut & potest esse simul tentationis Dei, & superstitiosis, & curiositatis, ut post Thomam docet Araujo *dist. disp. 3. §. 6. num. 8*. unde rectè in præfenti talis sortitio prohibetur non solum ut curiosa, verum ut superstitiosa.

Ex supra traditis lucem accipit textus in *can. 24. Concilii Narbonensis*, in illis verbis: *Si qui viri, ac mulieres divinatores, quos dicunt esse caragios, atque sorticularios, in cujuscunque domo Gothi, Romani, Syri, Graci, vel Judæi fuerint inventi, aut quis ausus fuerit amodo in eorum vana crimina interrogare, & non hoc voluerit annunciare, pro hoc quod presumpsit, non solum ab Ecclesia suspendatur, sed etiam sex auri uncias Comiti civitatis inferat. Illi vero, qui tali iniquitate repleti sunt, & sortes, & divinationes faciunt, & populum prævaricando seducunt, ubi inventi, vel inventa fuerint, seu liberi, seu servi, vel ancille sint, gravissimè publicè fustigentur, & venundentur, & pretia ipsorum pauperibus erogentur. Ubi difficile est, quid per Caragios intelligant PP. dum eos sorticularios esse affirmant. Et sciendum est, caraxare idem esse ac sculpere, seu pingere: Beatus Theophridus in *storibus epitaph. sanctorum, lib. 3. cap. 7. Quid eloquar de vetulis summa sanctitatis gloria præditis? quid per tot Phœnix vidit sæcula: Omni carent carrie, quarum qualibet flamma, & hastule ab acerbissimo dentium dolore, & lethifera febrium liberant amaritudine, atque earum omnibus simul utensilibus, dum compendiosa brevitate studeo, quid caraxare possim de singulis specialibus?* Flodoardus *lib. 3. hist. Rhenens. cap. 16. Quævis blando sibilo eos quidam caraxare voluerint. Prudentius hymno 10.**

*Caraxat ambas unguis scribentibus
Genas, cruentis & secat faciem notis.*

Gregorius Turon. *lib. 7. histor. Francor. cap. 26. Tunc es pictor ille, qui tempore Clotharii Regis per oratoria parietes, atq. cameras caraxabat. Et lib. 9. cap. 5. Vasa per domos diversorum signis nescio quibus caraxat, flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina caraxatis. Latè probant Vossius de *vitiis sermon. lib. 4. cap. 3. Herman. Hugo lib. de prima scrib. orig. cap. 2. Zetda in advers. cap. 40. num. 13. Aloix in not. ad vitam sancti Polycarp. cap. 11. Filofacus lib. 1. select. cap. 14. Unde in dist. can. 24. dum prohibentur divinationes per sortes, damnantur sorticularii caragi, qui suis picturis, & sculpturis sortes divinatorias**

K k exercce-

IO:
Expo-
nitur
cap. 14.
Concil.
Nar-
bon.

exercebant juxta ritus, quos refert Simon Majol. *dier. canicul. verbo Vaticinia*, de quibus et am Augustinus Anglorum Episcopus ita ait: *Nam qui praedictis malis, id est caragis, & divinis, aruspiciibus, vel phylacteriis, vel alius quibuslibet auguriis crediderit, etsi jejuret, etsi oret, etsi jugiter ad Ecclesiam currat, etsi largas elemosynas faciat, etsi corpusculum suum in omni afflictione cruciaverit, nihil illi proderit, quamdiu sacrilegia illa non reliquerit.* De illis etiam Zacharias Pontifex *epist. 1. ad sanctum Bonifacium*, ait: *Hoc & nobis, & omnibus Christianis detestabile; & perniciosum esse judicamus.* Sanctus Bonifac. *epist. 132.* Illustrant Zerda *in advers. cap. 15. num. finali*, Theoph Raynaud. *tom. 10. tract. de Agno cereo, cap. 9. num. 16.*

II.
Exponitur
I. 4. §. ult. ff. de cond. ob turp.

Est Proximè traditis, ni fallor, exponendus est textus in l. 4. §. ult. ff. de cond. ob turp. ubi ait Consultus, quod si cuidam ob indicium aliquid detur (indicium enim nuncupatur, quod eo patet praestatur, ut res mea ubinam sit, indicetur, l. solent 16. ff. de praescript. verbis, l. falsus 33. §. ergo, ff. de furtis, l. 1. ff. de proxenet. Paulus libr. 2. sent. tit. de furtis 31. §. ob indicium 20. Ant. Faber *in ration. ad dict. leg. solent*, & ad l. 5. §. quod si facio, ff. eod. tit. A. Concilius libr. 1. *disput. cap. 14. §. 15.*) ut fugiivum servum, vel rem furivam indicaret, repeti conditione ob turpem causam non posse. Et hujus sententiae rationem Ulpianus illis verbis assignat: *Nec enim turpiter accepisti.* Non ait, *nec turpiter fecisti.* Indicavit ergo, si mea conjectura non fallitur, illicitam actionem, videlicet astrologicam; nam Astrologos fures indicare, idem Ulpianus supponit in l. item 15. §. si quis Astrologos, ff. de injuriis: & ita docet, eum turpiter accepisse, non tamen fecisset: & per consequens conditionem non competere. Quae interpretatio suadetur ex §. antecedenti, ubi Consultus proposuerat actum vetè turpem, sed ob quem pecuniam accipere turpe non est. Improbabile ergo non est, Ulpianum eandem tractationem prosequutum fuisse in d. §. final. ac per consequens loqui in eo de actu turpi in facto: quo casu pecunia data condici non potest, l. qui operas 3. ff. de his qui not. infam.

12. Etiam superiori assertioni opponi potest textus in l. eorum 4. C. de malefic. ubi Imperator Constantinus jam Christianus ita statuit: *Nullis verò leorum criminationibus implicandis sunt remedia humanis 4. C. de quaesita corporibus, aut in agrestibus locis inno. en. malefic. ter adhibita suffragia, ne maturis vindemis metuerentur imbres, aut ventis, grandinisve lapidatione quaterentur, quibus non cuiusquam salus aut astimatio laderetur, sed quorum proficerent actus, ne divina munera, & labores hominum sternerentur.* Ex quibus verbis expressè constat, maleficiis uti licitum esse pro obtinenda sanitate, aut avertendis fulmine, grandine, seu rubigine ab agris; quia talis ars non in praedictum tertii, sed in bonum proprium exercetur. Ergo etiam ad furtum inquirendum licet fortilegio uti. Pro hujus textus expositione sciendum est, in eo per remedia humanis quaesita corporibus intelligi carmina quaedam, quibus antiquitus & sanguis fisci credebatur, & agris medela praestari. Apulejus in *apologia*: qui locus maxime huic lucem facit: *Veteres quippe medici (inquit) etiam in carmine remedia vulnerum norunt, ut omnis vetustatis certissimus auctor Homerus docet, qui facit Vysse de vulnere profluentem sanguinem fisci cantamine. Nihil enim quod ferenda salutis gratia sit, criminiosum est.* Hinc etiam illud extat vindici-

ciani Comitis Archiatrorum, cujus haec de carmine extat sententia.

Gramine seu malis agro prestare medelam, Carmine seu potius; nam est res certa salutis

Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis. Ammianus Marcel. lib. 16. ibi: *Anile incantamentum, quod medicina quoque admittit auctoritas, ad leniendum dolorem adhiberi.* Probat latè Filefacus de *idololatria magica* § 5. Etiam in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia interpretatur Jacobus Durantius *lib. 2. var. cap. 10.* quae apud rusticos recepta sunt avertendae grandinis fulminisque causa: & ex Palliade refert rusticos contra grandinem panno ruffo molam cooperire, & nocturnas aves consuevisse cruci affigere: quod etiam expressè Collumela *in libell. de cura hori.* ubi ait:

Hacne ruricole paterentur monstra salutis, Ipsa novas artes varia experientia rerum, Et labor ostendit miseris; susque magister Prodidit agricolis ventos sedare furentes, Et tempestatem Thescis avertere jacris. Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas Sanguine lactentis catuli placatur, & exis, Hinc caput Arcadici nudum cute fertur affelli Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris: Urque Jovis magni prohiberet fulmina Tarcon, Sape suas sedes praecinxit vitibus albis.

Hujusmodi superstitionum meminerunt Clemens Alexandrinus *strom. 5.* ibi: *Iam verò ajunt magos, qui sunt Cleone observantes sublimia nubium, quae erant grandines fulgetra canticis, & sacrificiis depellere.* Quod si forte iis quandoque defuerit animal suo cruentatum digito, sacrificant Mantinea quoque Diotima Atheniensibus. Seneca libr. 4. *natural. quaest. ibi: Rudis adhuc antiquitatis credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causam nullus Philosophi scibola intra dita sit.* Imperator ergo Constantinus, etiam maleficiis uti prohibuit in praedictum generis humani in d. l. 4. tamen permissit illius artis usum in beneficium proprium, videlicet salutis recuperandae causa, aut tempestatis avertendae gratia, quia nullum damnum inde tertio sequeretur. Sed Ecclesia, quae pestiferam hanc artem semper abhorruit, ut idololatriam plenam, absolutam, & semper hujusmodi phylacteriis, & incantationibus, etiam pro pellendis infirmitatibus & tempestatibus avertendis, sub severis poenis uti prohibuit. Martinus Brachar. *in sua collect. can. 74.* Non licet in herbarum collectionibus quae medicinales sunt, aliquas observationes, aut incantationes attendere, nisi tantum cum symbolo divino, & oratione Dominica, ut tantum Deus Creator omnium, & Dominus honoretur. Concil. Arelat. *can. 5.* Quicumque divinos precantatores, phylacteria diabolica, vel herbas, vel succinos, & alios succos suis, vel sibi impendere tentaverint, &c. Referunt Burchardus *lib. 10. Decreti, cap. 14.* Carnot. *part. 2. cap. 58.* Concil. Rhodomag. *can. 4.* Perscrutandum est, si aliquis subulcus, vel bubulcus, sive venator, vel ceteri hujusmodi, dicat diabolica carmina, super panem aut super herbas, aut super quaedam nefaria ligamenta, & haec aut in arbore abscondat, aut in trivio projiciat, ut sua animalia liberet à peste, & clade, & alterius perdat: quae omnia idololatriam esse nulli fidelium dubium est; & ideo summopere sunt exterminanda. Concil. Ancyran. ex versione Dionysii Exigui *canon. 23.* Qui divinationem expetunt, & morem Gentilium subsequuntur, aut in domos hujusce

Injuncti homines introducunt, exquirendi aliqui arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinque quænti jaceant, secundum gradus poenitentia definiti. Vbi Balsamon notavit, per expiationem significari morborum arte magica propulsiõnem ab his, qui se ob maleficium vexari prædicabant. Profertur & idem canon à B. Basilio epist. 3, ad Amphilocho. can. 83. & variè citatur à Burchardo lib. 10. cap. 5. Ivone p. 2. cap. 2. Martino Brachar. can. 17. sua collect. Rabano in poenit. cap. 23. addit. 2. ad capitul. can. 18. Unde constat, quod licet Constantinus adhuc non plenè in rebus religio-

nis Catholice instructus permiserit maleficiis uti ad expiationem morbi, vel avertendas tempestates; tamen Ecclesia, quæ omnem idololatriæ speciem magno odio prosequitur, etiam in his casibus maleficiis uti omnino prohibuit, & per consequens nec furti exquirendi causâ astrolabium permittit, cap. non liceat 26. q. 5. cap. admoneant 26. q. 7. plura adducit Hothomanus consil. 99. num. 3. & correctam esse dictam legem 3. per legem sequentem, docuerunt Balsamon in nomocan. Phocij, tit. 9. cap. 25. Filelacus in cap. 1. de offic. ordin. §. 10.

CAPUT II.

Alex. ^a III. Gradensî Patriarchæ.

EX tuarum tenore litterarum accepimus, quod V. Presbyter lator presentium juvenili levitate usus cum quodam infami ad privatum locum immundum spiritum invocaturus accessit. Unde tu eum, quia propter hoc infamiã laborat, & facinus publicum, & notorium erat, ab officio, & beneficio ecclesiastico suspendisti. Ipse autem coram nobis viva voce proposuit, quod non ea intentione, quod invocaret demonium, ierat: sed ut inspectione astrolabii furtum cujusdam Ecclesiæ posset recuperare. Unde licet hoc ex bono zelo, & ex simplicitate se fecisse proponat; id tamen gravissimum fuit, & non modicam maculam peccati inde contraxit. Et quoniam tutius est in dexteram, quam in sinistram; & in misericordiam, quam in severitatem declinare: ipsum f. t. duximus remittendum, monentes, atque mandantes, ut sibi infra septem dies post harum susceptionem litterarum Ecclesiam cum universis ablati restituas, & talem ei pro expiatione illius delicti poenitentiam imponas, quod per annum, & amplius, si tibi visum fuerit; ita tamen, quod biennium non excedat, eum ab altaris ministracione præcipias abstinere, & ex tunc liberum sit ei sacerdotale officium exercere.

NOTÆ.

1. a **G**radensî. Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 3. De hoc Patriarcha nonnulla adduxi in o. ex literis 29. de offic. deleg.

COMMENTARIUM.

2. **C**irca furta inquirenda non minori superstitione, quàm circa futura prænoscentia usos fuisse tum Gentiles, tum Christianos constat: nam apud Romanos res furtiva requirebatur in domo aliena per lancem, & licium; unde furtum conceptum dictum fuit, de quo in §. furtum, Insti. de obligat. que ex delict. Et quamvis Petrus Pith. lib. 1. advers. cap. 1. post Festum credat lancem usum fuisse perquisitorem furti, ne matronarum ipsius domus, & virginum verecundia læderetur, quia ea tectus perquisitor domum ingrediebatur; quod merito dubitavit Scaliger, quomodo fieri posset: quare Cuiacius ad l. 6. §. 7. ff. famil. ercisc. rectè notavit, lancem non opponi oculis solitam fuisse, sed in ea ferri præmium indicij; verius tamen est adeo liciis discoloribus lancem tenentibus, & ad quædam verba prolata se circumagentibus veteres detulisse, ut furra quæ ea ratione conciperentur, hoc est detegerentur, inter manifesta numerarent: inerat enim olim tam in lance, quàm licio superstitionis; & utrumque incantationibus, & sortilegiis serviebat. De licio notum est ex Ovidio lib. 2. Fastor. unde Plinius lib. 28. nat. hist. cap. 2. in illis verbis: *Vestales nostras hodie credimus*
D. D. Gonz. al. in Decretal. Tom. V.

nondum egressa urbe mancipia fugitiva retinere in loco precatione. Emendat Pignorius in tractatu de servis, cap. 16. & legit, Licio precationis. De lance idem probat Balsam. in can. 61. Synodi 6. notarunt Cironius in præfati. Basil. Legion. q. 2. scholast. in can. 4. Concilij Altiisiod. Etiam veteres alio modo furem perquirebant, torte videlicet ex pane confecta, ut probat Martin. Delrio lib. 4. disquisit. magicar. cap. 2. q. 2. sect. 1. ubi adducit illud Horatii epist. ad Fuscum.

Atque sacerdotis fugitivus liba recuso
Et ait: *Cum in servis furti suspicio habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectâ dat singulis; que cum hæserit gutturi, manifesti furti reum asserat.* Notavit etiam Basiliius in d. can. 4. Concilij Altiisiod. Unde etiam in Ecclesia olium usus fuit requirendi furta per Eucharistiam, cap. sepe 2. q. 5. ubi ex Concilio Vormaciensi ita cavetur: *Sæpe contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant, ignorentur: idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se purgare debuerint, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo cui ipse Abbas præceperit, presentibus fratribus; & sic expleta Missa omnes communicant in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem odij.* Illustrat Theophil. in oprobrec. de calumn. sect. 3. cap. 2. quest. 3. Grethlerus de cruce lib. 2. cap. 21. Hothomanus de feud. cap. 44. Lindenbrog. in glossar verbo In dicitum, Martin. Delrio lib. 4. disquisit. magicar. cap. 4. q. 3. sect. 2. Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 34. num. 13. Item & fur detegebatur per sortem, ut ex Concilio Hibernensi refert

K k 2

Egber-